

УДК 316.472.4

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.14.013>

Власюк Д.О.

*аспірант кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національний університет «Одеська юридична академія»***ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

Розвиток суспільних відносин в умовах інформаційного суспільства та всеохоплюючого поширення Всесвітньої мережі Інтернет обумовлює вироблення нових та розвиток існуючих регуляторів та засад, на яких вони ґрунтуються. Як і будь-які відносини, відносини, що виникли між користувачами в мережі Інтернет, в першу чергу ґрунтувались на морально-етичних засадах, перш ніж отримали правове закріплення та регулювання. Нові умови спрощеного обігу та обміну інформацією, які стали можливими завдяки широкому використанню різних технологічних пристроїв, доступності мережі Інтернет, потребують визначення механізмів їх регулювання з метою забезпечення безпечності інформаційного середовища, його якісного наповнення та підтримки. Одним із таких регуляторів є інформаційна культура суспільства – як система цінностей та правил використання та поширення інформації в сучасному інформаційному середовищі. При цьому важливе значення має вплив інформаційної культури на формування та дотримання культури творчої діяльності в інформаційному середовищі, оскільки з розвитком мережі Інтернет для авторів відкрилися нові можливості для реалізації творчого потенціалу. Всесвітня мережа Інтернет обумовила розвиток нового напрямку інтелектуальної, творчої діяльності, який зародився і розвивається в мережі і поза її межами не існує. З іншої сторони нові напрями творчої діяльності та способи використання об'єктів права інтелектуальної власності в мережі змістовно наповнили всесвітню мережу, залучаючи до неї мільйони користувачів з усього світу. Такий взаємовплив творчої діяльності

та Всесвітньої мережі Інтернет обумовлює не лише їх розвиток, а й необхідність формування нових правил поведінки, культури поширення інформації та культури творчої діяльності в мережі.

Питанням сутності та змісту інформаційної культури присвячено праці К. І. Белякова, Макаренко Л.Л., Медус Г.О., С. Г. Онопрієнко, Палехи Ю.І.

Інформаційна культура є невід'ємною частиною загальної культури людини, необхідною умовою існування і розвитку особистості в інформаційному суспільстві, і її необхідно розглядати як цілісну готовність людини до освоєння нового способу життя на інформаційній основі, що передбачає побудову власної інформаційної картини світу, визначення особистістю свого ставлення до об'єктів і явищ швидкозмінного інформаційного середовища, формування світогляду про глобальний інформаційний простір та інформаційні взаємодії в ньому, можливості його пізнання і перетворення людиною [1, с. 128].

Інформаційна культура – це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати її для отримання, обробки і передачі інформації з метою використання комп'ютерних інформаційних технологій. Цифрова культура є результатом розвитку інформаційного суспільства та формування його геоеціностей. Як особливий аспект соціального життя, інформаційна культура виступає у якості предмета, засобу і результату соціальної активності, відображає характер і рівень практичної діяльності людей, направлена на ефективне освоєння інформаційного простору шляхом формування і розвитку інформацій-

них якостей, що базуються на ціннісних уявленнях. Інформаційна культура особистості представляє собою сукупність інформаційного світогляду, інформаційної грамотності і грамотності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, включає високий рівень інформаційної свідомості [2, с. 189-190].

Більш розширене поняття інформаційної культури суспільства надано авторами Палеха Ю. І., Палеха О.Ю., Горбань Ю.І., які зазначають, що інформаційна культура суспільства – поняття, що характеризує світ з погляду збільшення кількості й різноманітності інформації та каналів її розповсюдження, а також розвиток міждержавних комунікаційних каналів, створення глобальної інформаційної інфраструктури і комунікативних систем з миттєвою передачею консолідованої інформації при одночасному зростанні її значення та збільшення робочої сили працівників, задіяних у збиранні, обробленні, захисті та поширенні інформації в часі та просторі. Саме інформаційна культура є характеристикою інформаційної сфери життєдіяльності людей, у якій ми можемо відзначити ступінь досягнутого, кількість і якість створеного, тенденції розвитку, ступінь прогнозування майбутнього, вона відображає рівень досягнутого в розвитку інформаційного спілкування людей. Іншими словами, інформаційна культура виступає як система матеріальних і духовних способів забезпечення єдності й гармонії у взаєминах людини, суспільства та інформаційного середовища [3, с. 6].

Культура інформаційного суспільства – це культура, побудована на технократичній вірі в прогрес людства завдяки інформаційним технологіям, яка визначається вільною та відкритою технологічною творчістю, втілена у віртуальних мережах, націлених на створення нового мультикультурного суспільства, яке матеріалізоване у функціонуванні нової інформаційної економіки та нової глобальної культури [4, с. 199].

Залежно від об'єкта аналізу інформаційну культуру в літературі типологізують на ін-

формаційну культуру суспільства, інформаційну культуру окремих категорій споживачів (за віком, за професійною ознакою тощо) та інформаційну культуру особистості. Звісно, всі ці типи інформаційної культури пов'язані між собою і формуються на основі один одного. Інформаційну культуру особистості можна визначити як одну зі складових загальної культури людини, її інформаційного світогляду, системи знань та умінь, що можуть забезпечити самостійну діяльність людини щодо оптимального задоволення її інформаційних потреб [5, с. 39].

Важливий аспект інформації культури підкреслено Р. Заянчуковським та О. Білоусовим, які зазначають, що оволодіння сучасними інформаційними технологіями передбачає одночасне виховання інформаційної культури особистості, почуття відповідальності, пов'язаного із застосуванням новітніх технологій. Інформаційна культура особистості передбачає формування необхідних знань, ціннісних орієнтацій, умінь і навичок регулярно працювати з інформацією, оволодівати нормами й правилами поведінки в інформаційному середовищі. Науковці виділяють такі критерії інформаційної культури особистості: адекватно формулювати свою потребу в інформації; ефективно здійснювати пошук потрібної інформації в сукупності інформаційних ресурсів; аналізувати інформацію та створювати якісно нову; запроваджувати індивідуальні інформаційно-пошукові системи; адекватно відбирати й оцінювати інформацію; володіти здібністю до інформаційного спілкування та комп'ютерною грамотністю [6, с. 52].

У запропонованому авторами підході до розкриття сутності інформаційної культури важливе значення має наголос на почутті відповідальності, пов'язаному із застосуванням новітніх технологій. Саме відповідальне ставлення має бути одним із найголовніших принципів, на яких має ґрунтуватись використання сучасних інформаційних технологій, поширення інформації в мережі Інтернет. В умовах сьогодення, на жаль, мережа Інтернет

виступає не лише площадкою для обміну інформацією, поширенням культурних надбань, формування електронних бібліотек, які сприяють науковому, культурному, творчому, духовному збагаченню, а й сферою поширення небезпечної інформації, наслідками якої можуть бути шкода, завдана життю та здоров'ю людей (прикладом чому є залучення неповнолітніх до участі в соціальних групах, які спонукають до вчинення дій, що можуть призвести до летальних наслідків). Суттєвої шкоди зазнає й сфера творчої, інтелектуальної діяльності через поширення піратської продукції в мережі. Не менш важливе значення має також забезпечення «чистоти» інформаційного середовища, яке передбачає також усвідомлення важливості поширення лише достовірної інформації, дотримання прав та інтересів третіх осіб, дотримання авторських прав. Доступність мережі створила умови для будь-кого поширювати будь-яку інформацію, поширення набуло блогерство, соціальні мережі стали платформою не лише для спілкування, а й висвітлення подій з особистого, публічного життя. І в таких інформаційних потоках чималу частку зайняли результати творчої діяльності, поширення яких має ґрунтуватись не лише на умовах дотримання законодавчих вимог, а й в першу чергу на підґрунті етичних засад створення та використання результатів творчої діяльності.

Слід відзначити, що у наукових дослідженнях, присвячених питанням інформаційної культури, в її структурі виділяється творчий компонент.

Досліджуючи інформаційну культуру, Степанов В.Ю. виділяє такі її концептуальні компоненти.

1. Світоглядна – формування аксіосфери в культурі особистості на основі долучення інформації до категоріальних понять усесвіту і трансформації на цій основі свідомості, сфери діяльності, регулятивних норм взаємодії в суспільстві.

2. Інформаційно-технологічна – комп'ютерна й інформаційна писемність, що відповідає

сучасному рівневі розвитку техніки, інформаційних і телекомунікаційних технологій, структурі та якості інформаційних ресурсів.

3. Комунікативна – характеризує культуру спілкування суб'єкта в інфосередовищі з іншими суб'єктами, з електроннообчислювальними й електронно-інтелектуальними системами.

4. Інтелектуально-творча – визначає культуру діяльності суб'єкта в інфосередовищі, активну інтелектуально-творчу спрямованість цієї діяльності [7].

Глушак О.М. проаналізувавши різні погляди щодо визначення сутності понять «інформаційна культура», та споріднених йому «інформаційна компетентність», «інформаційна грамотність», «комп'ютерна культура», зробила висновок про те, що інформаційна культура є виявом певного рівня сформованості комп'ютерної грамотності, опанування системи уявлень у сфері інформатики, готовності до застосування інваріантних способів діяльності та відповідного стилю мислення, умінь цілеспрямовано працювати з інформаційними даними, застосовувати ІКТ, сучасні технічні засоби та методи їх отримання, опрацювання та передачі [8, с. 6-7].

Важливою ланкою, «що скріплює» всі компоненти інформаційної культури особистості, є її інформаційний світогляд – система узагальнених поглядів на інформацію, інформаційні ресурси, інформаційні технології, процес інформатизації, інформаційне суспільство, місце людини в ньому, а також на ставлення людської спільноти до навколишнього інформаційного середовища й обумовлені цими поглядами переконання, ідеали, принципи, що використовуються інформаційна грамотність [9, с. 40].

Інформаційно-правова культура особистості виявляється в усвідомленні й особливій повазі до інформаційних прав і свобод людини, навичках використання сучасних інформаційних технологій для пошуку правової інформації й отримання правових знань, здійсненні інформаційної діяльності на фундаментальних засадах права, навіть за відсутності відповід-

них правових норм. Критеріями інформаційно-правової культури суспільства є:

гарантованість інформаційних прав та свобод людини;

відповідність системи правових норм інформаційним потребам суспільства (розвиненість галузі інформаційного права);

упорядкованість і систематизованість нормативно-правової інформації; забезпеченість вільного доступу через Інтернет до інформаційно-правових ресурсів;

фахова підготовленість правників щодо вирішення правових проблем інформаційної діяльності;

розвиток інформаційно-правової науки (інформаційного права, правової інформатології, правової інформатики, інформаційної деліктології тощо);

рівень інформаційної злочинності;

стан законності і правопорядку в інформаційній сфері [10, с. 262-263].

На нашу думку поширення результатів творчої діяльності в мережі Інтернет, враховуючи особливості середовища та нових способів використання об'єктів права інтелектуальної власності актуалізує практичну потребу у забезпеченні належного правового регулювання відносин у вказаній сфері, підготовки фахівців, дотримання балансу між приватноправовими інтересами творців та інтересами користувачів щодо доступності та вільного користування творами.

Чинні правові норми зорієнтовані переважно на регулювання діяльності щодо поширення творів на матеріальних носіях, які охороняються авторськими та суміжними правами. Але застосування спеціальних програм у глобальній комп'ютерній мережі надає змогу здійснювати практично необмежений, неузгоджений і неконтрольований обіг об'єктів права інтелектуальної власності. До того ж, перенесення літературних й аудіовізуальних творів у цифрове середовище породжує реальну загрозу зміни або фальсифікацій цих творів, створення неякісних копій, та їхнього подальшого широкого розповсюдження з порушенням авторських прав [11, с. 14].

Творча реальність – це якісно нова культурна данина, що не може бути зведеною до суми зовнішніх та внутрішніх реакцій людини на світ, сутнісно це – реальність особливого ґатунку, або «нова» реальність. Людина завжди є актуальним, перетворювальним джерелом культурності (Homo Creator – творець самого себе), тоді як уся позалюдська реальність – носій потенційних можливостей звертання до культури і культурних витворів (артефактів). Завдяки творчості відбувається формування «внутрішнього світу особистісних смислів суб'єкта та організація людського світу в форму культури [12, с. 141, 146].

Формування культури творчості в мережі Інтернет передбачає на нашу думку: дотримання етичних засад творчої діяльності; реалізацію свободи творчості з дотриманням обмежень, спрямованих на недопущення прав та інтересів як приватних осіб, так і суспільства, держави; дотримання принципів доброчесності.

Дотримання етичних засад у сфері творчості в мережі Інтернет охоплює як етику створення творів, так і етику їх використання. Зокрема в мережі Інтернет є чимало сайтів, на яких представлено твори (монографії, підручники, художня література), які розміщено без згоди правоволодільців. Попри постійні заходи боротьби з поширенням незаконного контенту, масовий характер має поширення піратських версій музичних композицій, художніх фільмів через що завдаються збитки їх правоволодільцям, не є виключенням й поширення неліцензійного програмного забезпечення. Все це створює передумови для формування сталої практики незаконного використання чужих результатів творчої діяльності. У зв'язку з чим важливе значення має формування свідомого ставлення до результатів творчої діяльності за принципом «власності на чужі речі», режиму суспільної нетерпимості до бездоговірною, безоплатного використання творів без згоди правоволодільців.

Крім за те важливе значення має також дотримання етики творчої діяльності творцями.

В сучасних умовах інформаційних обмінів в мережі змінюються дещо межі між приватним та публічним, між вільним використанням творів та таким, що потребує згоди. Соціальні мережі, блоги наповнені фотографічними творами, які розміщують їх автори, однак при цьому не під кожним з них чітко визначено авторство, а також вимоги щодо дотримання авторських прав та обов'язковістю посилення на електронні адреси їх розміщення. Крім того, такі фотографічні твори можуть містити не лише зображення природи чи архітектури, а й фізичних осіб. І в такому аспекті використання фотографічних творів третіми особами ставить питання не лише про дотримання прав на твір, а й прав третьої особи.

Не менш цікавим питанням, яке постає у сфері творчої діяльності є етичні аспекти створення творів за допомогою штучного інтелекту. Наразі штучний інтелект не отримав статусу суб'єкта права, що не виключає випадків створення об'єктів з його використанням.

Токарева В.О., дослідивши питання творчості та штучного інтелекту, зазначає, що у сфері творчості розробники також прагнуть удосконалити діяльність штучного інтелекту. Ве-

деться розробка програмного забезпечення, яке створює саундтреки до відео, що не відрізняються від природних звуків, роботів, здатних відтворювати почерк, який не відрізняється від людського, штучний інтелект, який виграє в кращих у світі гравців у покер. Тобто технології створюють не просто можливості для того, щоб переробляти існуючі твори або розширяти можливості людей у створенні творів мистецтва за допомогою програмного забезпечення по-новому, а про створення технологій, які дозволяють комп'ютерам створювати нові твори, практично не звертаючись до участі людини [13, с. 56].

Таким чином мережа Інтернет створила нові умови для реалізації свободи творчості та використання результатів творчої діяльності. Нові умови поширення, створення інформації та важливість забезпечення безпечності інформаційного середовища обумовлюють формування інформаційної культури, важливою складовою якої має виступати культура та етичність творчої діяльності в мережі Інтернет. Формування правил поведінки для всіх учасників інформаційних відносин – є невід'ємною передумовою безпечного, якісного наповненого інформаційного середовища.

Анотація

Стаття присвячена розкриттю сутності та змісту інформаційної культури та культури творчої діяльності в мережі Інтернет. Зазначено, що від рівня інформаційної культури залежить безпечність, етичність поширення інформації в мережі Інтернет. Інтернет створив нові умови для реалізації творчої свободи та використання творчих результатів. Нові умови поширення, створення інформації та важливість забезпечення безпеки інформаційного середовища визначають формування інформаційної культури, важливою складовою якої мають бути культура та етика творчої діяльності в мережі. Формування правил поведінки для всіх учасників інформаційних відносин – невід'ємна передумова безпечного, якісного інформаційного середовища. Взаємовплив творчої діяльності та Всесвітньої мережі Інтернет обумовлює не лише їх розвиток, а й необхідність формування нових правил поведінки, культури поширення інформації та забезпечення дотримання етичних засад творчої діяльності в мережі.

Поширення результатів творчої діяльності в мережі Інтернет, враховуючи особливості середовища та нових способів використання об'єктів права інтелектуальної власності актуалізує практичну потребу у забезпеченні належного правового регулювання відносин у вказаній сфері, підготовки фахівців, дотримання балансу між приватноправовими інтересами творців та інтересами користувачів щодо доступності та вільного користування творами.

Формування культури творчості в Інтернеті передбачає: дотримання етичних принципів творчої діяльності; реалізація свободи творчості з дотриманням обмежень, спрямованих на

недопущення порушення прав та інтересів як особи, так і суспільства, держави; дотримання принципів доброчесності.

Дотримання етичних принципів у сфері творчості в Інтернеті охоплює як етику створення творів, так і етику їх використання.

Ключові слова: інформаційна культура, творчість, Інтернет, право інтелектуальної власності, інформаційне середовище, етика творчості.

Summary

Vlasiuk D.O. Information culture and creative activities on the internet

The article is devoted to the disclosure of the essence and content of information culture and the culture of creative activity on the Internet. It is noted that the level of information culture depends on the security, ethics of dissemination of information on the Internet. The Internet has created new conditions for the realization of creative freedom and the use of creative results. New conditions for dissemination, creation of information and the importance of ensuring the security of the information environment determine the formation of information culture, an important component of which should be the culture and ethics of creative activity on the Internet. The formation of rules of conduct for all participants in information relations - is an integral prerequisite for a secure, high-quality information environment. The interaction of creative activity and the World Wide Web determines not only their development, but also the need to form new rules of conduct, culture of information dissemination and culture of creative activity in the network.

The dissemination of the results of creative activity on the Internet, taking into account the peculiarities of the environment and new ways of using objects of intellectual property rights, actualizes the practical need to ensure proper legal regulation of relations in this area, training specialists, maintaining a balance between the private law interests of creators and the interests of users regarding accessibility and free use works.

The formation of a culture of creativity on the Internet involves: compliance with ethical principles of creative activity; realization of freedom of creativity with observance of restrictions aimed at preventing the rights and interests of both individuals and society, the state; adherence to the principles of integrity.

Compliance to ethical principles in the field of creativity on the Internet covers both the ethics of creation of works and the ethics of their use.

Key words: information culture, creativity, Internet, intellectual property law, information environment, ethics of creativity.

Список використаних джерел:

1. Макаренко Л.Л. Інформаційна культура особистості: історико-педагогічний аналіз. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 53, 2016. С. 128-140.
2. Кириченко М.О. Формування ідеології інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації: тенденції, парадигми, перспективи розвитку: *Монографія* / Микола Кириченко; Мін-во освіти і науки України, Університет менеджменту освіти НАПН України. Харків: Вид-во ПП «Технологічний Центр», 2017. 320 с.
3. Палеха Ю. І., Палеха О.Ю., Горбань Ю.І. Інформаційна культура: *навч. посібн.* / за заг. ред. проф. Палехи Ю.І. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 400 с.
4. Воронкова В.Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 86. С. 189-203.

5. Розвиток інформаційної культури як умова єдності українського суспільства : *монографія* / О. Онищенко (кер. проекту), В. Горовий, Ю. Половинчак та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 252 с.
6. Заянчуковський Р. Культура особистості в інформаційному полі / Р. Заянчуковський, О. Білоусов // *Матеріали XXVI наукової конференції здобувачів вищої освіти «Історичний досвід і сучасність»*: тези доповідей. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2020. Вип. 38. С. 52-53.
7. Степанов В. Ю. Інформаційне суспільство: культура особистості. *Культура України*. Випуск 30. 2010. URL: http://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura30/10.pdf
8. Глушак О.М. Формування інформаційної культури майбутніх бакалаврів з філології у процесі вивчення дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу: автореф. дис. ... 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.
9. Медус Г.О. Інформаційна культура особистості як проблема сьогодення. *Проблеми формування інформаційної культури особистості: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю*, Маріуполь, 01 листопада 2013 р. / за загал. редакцією Г. І. Батичко. – Маріуполь: МДУ, 2013. – 276 с.
10. Теорія держави і права : *навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки* / [О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна, Ю. А. Іванов та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. – Київ : Кондор-Видавництво, 2016. – 332 с.
11. Стовпець О.В. Інститут інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну: соціально-філософський ракурс: автореф. дис. ... доктора філософ. наук: 09.00.03. Одеса, 2017. 35 с.
12. Морщакова О. С. Єдність культури та особистості: феномен творчості. *Система сучасних технологій*. Том 1. 2015. С. 138-147.
13. Токарева В.О. Щодо питання творчості та штучного інтелекту. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1(22), 2018. С.55-58